

beplerden dolayı Arapça lafızların kastedilen manaları ifade etmesi hususu fakihler arasında bazı ihtilafları meydana getirmiştir.

Fıkhın asli delillerinden bir diğeri sünnettir. Sınırlı sayıdaki mütevatir hadisler dışındaki meşhur ve ahad hadisler sübut bakımından zannilik taşımaktadır. Buna göre Hz. Peygamber'in sözü olarak nakledilen bir rivayet bir fakih tarafından sahih olarak kabul edilirken, başka bir fakih aynı rivayeti sahih görmemektedir. Hadislerin sıhhatine dair âlimlerin farklı metot ve kriterleri benimsemeleri, fıkhî mezheplerin oluşmasında en büyük etkenlerden biri olmuştur.

Fıkıh ilminin yaşanılan zaman dilimi ve bölge ile sıkı irtibatı vardır. İslam evrensel ve çağlar üstü bir din olduğu için bazı konularda genel ilkeleri verip ayrıntısının düzenlenmesini müçtehitlere bırakmıştır. Fakih, naslardan öğrendiği temel ilkelerden istifade ederek yaşadığı ortama ve asra uygun somut çözümler üretmekle yükümlüdür. Böylece nispi durumlar ortaya çıkmakta, bir toplumda meşru görülen bir durum, başka toplumlarda gayrimeşru görülmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda İmam Şâfiî'nin, Bağdat'ta iken verdiği bazı fetvalarını (mezheb-i kadîm), Mısır'da yaşamaya başladıktan sonra değiştirmesini (mezheb-i cedid) yaşanılan bölgenin içtihatlara etkisine örnek olarak gösterebiliriz.

Yaşanılan zamanın şartlarına göre düzenlenen fıkhî hükümlerin, yeni şartlar çerçevesinde tekrar ele alınabileceği ve bazı hükümlerde değişikliğe gidilebileceği; "Zamanın değişmesi ile hükümlerin değişmesi inkâr olunamaz." fıkhî kaidesi ile ifade edilmiştir. Örf ve âdete dayalı hükümlerin, şartların değişmesiyle değişeceği bütün fakihlerin kabul ettiği bir esastır.

Fıkıh usulünde asli delillerin yanında istihsan, istishab, mesâlih-i mürsele, Medine halkının ameli, örf-âdet, sahabe kavli, şeru men kablena, sedd-i zerâi' gibi feri deliller de bulunmaktadır. Fıkıh mezheplerinde hangi ferî delillere başvurulabileceği konusunda farklılıklar vardır. Medine halkının amelini hükme kaynak olarak sadece Maliki Mezhebi kullanmakta, Hanefî mezhebi istihsana göre hükümler verirken, İmam Şâfiî istihsanı ferî bir delil olarak kabul etmemektedir. Sahabe kavli ile fetva vermede fakihler farklı yaklaşımlar ortaya koymaktadır. Bu ve benzeri usul farklılıkları fakihlerin ihtilaf etmeleri sonucunu doğurmuştur.

Ayet veya hadislerde geçen bir ifadenin anlaşılmasında farklı metotlar söz konusu olmaktadır. Fakihlerin bir kısmı nassın sadece lafzını esas alırken, bazı fakihler lafzî mananın yanında sözün amacını ve hedefini de göz önünde tutmaktadır. Bu yöntem farklılığı da bir meselede farklı hükümler verilmesine yol açmaktadır. Ayrıca her bir müçtehit aynı fıkhî birikime de sahip değildir. Müçtehitlerin dereceleri ise kısaca şu şekildedir:

1.Müçtehid-i Mutlak (Dinde Müçtehit)

Usûl ve şer'i meselelerde başka bir müçtehidi taklit etmeyen mutlak olarak içtihat sahibi müçtehitlerdir. Usûl ve kaideleri hazırlayarak naslardan hükümlerini çıkaran âlimlerdir. Bunlar mezhep sahipleri, mezhep kurucuları olan zatlardır. İmam A'zam Ebu Hanîfe, İmam Mâlik, İmam Şafiî, İmam Ahmed İbn Hanbel gibi.

2.Müçtehid fi'l-Mezheb (Bir mezhepte müçtehit olanlar)

Doğrudan doğruya naslardan (şer'i delillerden) hüküm çıkarma yetkisine sahip olduğu halde böyle yapmayıp bağlı bulunduğu mezhep İmam'ının içtihat yoluna uyarak onun usûl ve kaidelerine tabi olan müçtehitlerdir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed gibi.

3.Müçtehid fi'l-Mes'ele (Muayyen bir meselede müçtehit olanlar)

Mensubu bulunduğu fıkhî mezhepte hükmü bulunmayan meseleler hakkında içtihat etmeye yetkin olan kişiye denir. Bunlar mezhep kurucusu İmam'ın görüşlerine muhalefet etmezler. Tahâvi, Serahsî, Pezdevî gibi.

fıkıhokumaları.indb 22 30.06.2017 10:46:11